

STORTINGET

Representantforslag 73 S

(2022–2023)

fra stortingsrepresentantene Linda Hofstad Helleland, Nikolai Astrup,
Anne Kristine Linnestad og Heidi Nordby Lunde

Dokument 8:73 S (2022–2023)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Linda Hofstad Helleland, Nikolai Astrup, Anne Kristine Linnestad og Heidi Nordby Lunde om datadrevet industri

Til Stortinget

Bakgrunn

Datadrevet økonomi og innovasjon

Norsk dataøkonomi ble i 2020 anslått til å utgjøre en årlig verdiskaping tilsvarende 150 mrd. kroner og en sysselsetting på 100 000 arbeidsplasser.¹ Det antas at disse verdiene vil doubles innen 2030. Det vil i så fall utgjøre omtrent 7 prosent av norsk BNP og dermed passere verdiskapingen i norsk oljevirkosomhet.

Samtidig som deling av forbrukerdata har vokst betydelig de siste ti årene, ligger 90 prosent av verdens industridata fortsatt ubrukt, ifølge McKinseys rapport «Norge i morgen». Utnyttelsesgraden av industridata er lav, men verdiskapingspotensialet er enormt.

Regjeringen Solberg arbeidet aktivt med digitalisering og forenkling av offentlig sektor, men også med å legge til rette for datadrevet omstilling og verdiskaping i næringslivet. Regjeringen Solberg lanserte flere politiske tiltak for å fremme dataøkonomien i Norge, herunder St. Meld 22 (2020–2021) Data som ressurs – datadrevet økonomi og innovasjon, hvis formål var å legge frem politikk for verdiskaping med data som ressurs. Norge var blant verdens første land til å ha en strategi

for å ta ut potensialet i dataøkonomien, og stortingsmeldingen ble av avisen Khrono omtalt som en av de viktigste i vårt århundre. Regjeringen Solberg ville at Norge skal utnytte mulighetene som ligger i data, til økt verdiskaping, flere nye arbeidsplasser i hele landet og en effektiv offentlig sektor. Bedre utnyttelse av data er viktig om Norge skal lykkes i overgangen til et mer bærekraftig samfunn og en grønnere økonomi.

Regjeringen Solberg la også frem Norges første strategi for kunstig intelligens, to datasenterstrategier, en stortingsmelding om den digitale grunnmuren og en strategi for digitalisering av offentlig sektor. Etter at regjeringen Støre inntok regjeringskontorene, har imidlertid engasjementet og farten i arbeidet med den datadrevne økonomien stoppet opp. Det er dårlig nytt for fremtidens arbeidsplasser, verdiskaping og eksportnæringer.

Data må deles

Gjennom FNs bærekraftsmål har verdens land forpliktet seg til et veikart for en grønnere og mer bærekraftig økonomi. Skal norske bedrifter være konkurransedyktige i tiden fremover, må de være omstillingsdyktige, innovative og kunne levere de klima- og miljøvennlige løsningene som både marked og myndigheter etter spør. Data blir en nøkkel til å lykkes med dette. Man må bli enda bedre til å effektivisere gjennom digitalisering og til å utnytte data som ressurs på en samfunnsnyttig måte.

Norge er allerede blant verdens mest digitaliserte land og har gode forutsetninger for å bli ledende i den globale industrielle dataøkonomien. Mens USA og Kina

1. Menon Economics (2019): Er verdiskaping med data noe Norge kan leve av?

er verdensledende på forbrukerrettet teknologi, er Norges fortrinn at landets offentlige sektor er blant de mest digitaliserte i verden, og at Norge allerede er mer teknologisk avansert og digitalisert i industrien, næringslivet og offentlig sektor enn de aller fleste andre land.

Et hinder er mangel på kunnskap. Altfor mange virksomheter, både i offentlig og privat sektor, ser ikke verdien av dataene de sitter på, og heller ikke nytten av å dele disse på tvers av sektorer og bransjer. Det er behov for mer kunnskap om hvordan data kan gjøres om til verdier som kommer næringslivet og samfunnet til gode.

Forslagsstillerne mener det er helt essensielt at det gjøres tiltak for å få til økt deling av data innad i næringslivet og mellom offentlig og privat sektor. Dette vil bidra til økt tilgang til og bedre utnyttelse av data innad i næringslivet, som igjen vil bidra til at oppstartsselskaper, vekstbedrifter og det etablerte næringslivet utvikler nye forretningsmodeller, produkter og tjenester. Det vil styrke norsk næringslivs konkurransekraft nasjonalt og internasjonalt.

De viktigste stegene må tas av industrien selv. Samtidig må det offentlige være seg sin rolle bevisst som juridisk og regulatorisk tilrettelegger. Derfor legger forslagsstillerne her frem tiltak for å bidra til at norsk industri lykkes i den globale dataøkonomien.

I dag finnes det ikke én standard som sikrer at ulike virksomheter utveksler data etter samme modell. Mangelen på en standardløsning med krav til format for datadeling er et betydelig hinder for datadrevet innovasjon som ikke kan adresseres av enkeltaktører alene.

I stortingsmeldingen Data som ressurs – datadrevet økonomi og innovasjon fremmet regjeringen Solberg fire førende prinsipper for deling og bruk av data: (1) Data skal åpnes når de kan, og skjermes når de må, (2) data bør være tilgjengelige, gjenfinnbare, mulige å bruke og kunne sammenstilles med andre data, (3) data skal deles og brukes på en måte som gir verdi for næringslivet, offentlig sektor og samfunnet, og (4) data skal deles og brukes slik at grunnleggende rettigheter og friheter respekteres og norske samfunnsverdier bevares.

Disse fire prinsippene ble fremsatt av regjeringen Solberg våren 2021, men krever politisk oppmerksomhet og oppfølging. Forslagsstillerne mener regjeringen bør legge frem et regnskap for den datadrevne økonomien for Stortinget, som viser i hvilken grad disse prinsippene er implementert i offentlig og privat sektor.

Industri 4.0

Betegnelsen Industri 4.0 beskriver hvordan automatisering og digitalisering gir industrien nye mulighe-

ter gjennom en fjerde industriell revolusjon.¹ Sentralt i dette står data, som i kombinasjon med økt regnekraft og sanntidsoverføring av data gjør det mulig å løse enda mer utfordrende problemer på helt nye måter. Automatisasjon handler ikke lenger utelukkende om å få datamaskiner til å overta enkle, repetitive oppgaver, men å bistå mennesker i å løse komplekse problemer.

Allerede i dag ser man at de sektorene som er mest digitalisert, har høyest produktivitet. Selskaper som er digitalt ledende, tjener mer penger, og arbeidstakerne i disse bedriftene har dobbelt så høy lønnsvekst. En står altså overfor en teknologisk utvikling som raskt skaper store endringer i norsk næringsliv og industri. Det tas i bruk nye materialer, og prosesser endres, automatiseres og digitaliseres.

Sammenvevingen av internett og produkter, og aggregering av stordata, vil endre måten en tenker om vareproduksjon, utdanning, kundebehandling og helse-tjenester på. Tidligere ble roboter og algoritmer sett på som verktøy for å øke menneskelig aktivitet. Dette bildet er kraftig endret. Den nye generasjonen kunstig intelligens erstatter ikke bare menneskelig arbeidskraft; den brukes også til å erstatte og supplere hjernekraft.

Ekspontiell vekst i tilgjengelig regnekraft, stadig bedre infrastruktur for utveksling av data og en rask utvikling i tilgjengelig programvare har bidratt til digitaliseringen av både produkter, tjenester og produksjonsprosesser.

I fremtiden må man jobbe smartere og mer effektivt for å opprettholde norsk konkurransekraft og velferdsnivå. Digitalisering og teknologi er nøkkelen til å lykkes.² 5G, tingenes internett (IoT) og kunstig intelligens vil bidra til betydelig teknologisk innovasjon, produktivitetsøkning og store samfunnsøkonomiske gevinster og er grunnleggende viktig for at Norge skal hevde seg i den globale dataøkonomien.

Kunstig intelligens er systemer som utfører handlinger basert på tolkning og behandling av data, med den hensikt å oppnå et mål.³ Teknologien kan ha større betydning for samfunnet de neste ti årene enn internett har hatt til nå, og vil prege alle samfunnsområder. Den gjør det ikke bare mulig å løse oppgaver bedre og mer effektivt, men også på helt nye måter. Kunstig intelligens er avhengig av både gode data og mye data. For å realisere potensialet i teknologien er man avhengig av å dele data, men også sørge for at de lett kan anvendes ved å standardisere formatene de deles i.

Tingenes internett, også kalt IoT, omfatter gjenstander som er påkoblet et nettverk og kommuniserer med hverandre. Data blir på denne måten hentet inn, helt ned til den minste enhet i for eksempel en bolig, samti-

1. Novotek.no: Industri 4.0: Ta del i den fjerde industrielle revolusjonen

2. Regjeringen.no (2020), Nasjonal strategi for kunstig intelligens

3. Europakommisjonen (2019), Independent High Level Expert Group: A definition of AI – Main capabilities and disciplines

dig som enhetene kan fjernstyres. Dataene kan brukes til å utvikle nye produkter og tjenester og til å effektivisere og optimalisere eksisterende virksomheter, enten de kommer fra smartbelysningen i hjemmet ditt eller fra undersjøiske sensorer på havvind- eller oljeplattformer.

5G vil være en bærebjelke i den digitale grunnmuren. Teknologien åpner for å overføre store mengder data i sanntid. Data må ikke bare eksistere, men må kunne sendes og prosesseres for å utnytte de fulle gevinstene av dem. 5G-teknologien muliggjør dette og kan skape mer effektive og autonome prosesser i industrien.

I samspillet mellom kunstig intelligens, tingenes internett og 5G møtes intelligente algoritmer og mye data som kan sendes og prosesseres raskere enn noen gang før. Det vil revolusjonere måten man jobber på. Myn-dighetene kan spille en rolle i å sette både offentlig og privat sektor i stand til å benytte seg av dette. Staten må fjerne regulatoriske barrierer, bidra med regulatoriske sandkasser på områder der det er behov for å teste ut anvendelsen av disse teknologiene i et kontrollert miljø, bidra til forskning og utvikling og legge til rette for pilotering innen ulike industrier og bidra til økt kompetanse og relevante veiledere der det er behov for dette.

Samtidig har offentlig sektor også en viktig rolle som innkjøper. Hvordan offentlig sektor bruker denne innkjøpsmakten, har stor betydning for hvilke teknologier som utvikles og tas i bruk, og dette kan ha stor overføringsverdi til private virksomheter og industri. Enkelte offentlige virksomheter, som Lånekassen, har tatt i bruk kunstig intelligens allerede, og innen offentlig transport er det flere eksempler på at det jobbes med autonome busser og skip som forutsetter både kunstig intelligens, sanntidsoverføring av data og IoT.

Det handler ikke alltid om å finne opp ny teknologi eller forske frem ny kunnskap, men om å bruke og koble sammen kunnskapen og teknologiene man allerede har, til å gjøre ting på nye måter.

Hva bør gjøres?

DATADELINGSPLOTTFORM FOR HAVDATA

Forslagsstillerne fremmer flere forslag som vil få kraft og forgang i arbeidet med datadrevet økonomi. Forslagsstillerne vil gjøre det enklere for industrien å dele data samtidig som det sikres tilstrekkelig informasjon om lisensiering av data. Virksomhetene skal ikke frykte å gå glipp av muligheter i markedet, men heller se potensialet som finnes i egne data. For å oppnå dette foreslår forslagsstillerne at Stortinget ber regjeringen igangsette etableringen av «Industriens Spotify» – en datadelingsplattform der virksomheter får tilgang til hverandres data under forutsetning av gjensidig deling.

I første omgang foreslår forslagsstillerne at regjeringen etablerer en havbank i et offentlig–privat samarbeid i den hensikt å bidra til økt deling av havspesifikke data. Norge har alltid vært, og skal forbli, en marin og maritim stormakt. Landets maritime næringsklynge er verdensledende, og Norges rolle som en ledende havnasje bør videreutvikles ved bruk av data. Eksempler på næringer med data som kan tilføres en havbank, er skipsfart, oppdrett, olje og gass og havvind.

IKT-KOMPETANSE

For å sikre tilstrekkelig med kompetanse må både næringslivet og offentlig sektor legge til rette for relevant etter- og videreutdanning som gjør det enklere for den enkelte å utnytte mulighetene i nye og eksisterende teknologiske løsninger. Det er også viktig at flere ansatte har god kjennskap til IKT, ikke kun spesialistene innenfor fagfeltet. Det krever at flere studieretninger integrerer teknologi- og digitaliseringskompetanse i studieplanen. Bygging av økt kompetanse blant offentlige aktører kan bidra til at man tidligere kan realisere mulighetene datadrevet teknologi gir. Det kan øke hastigheten i digitaliseringen av offentlig sektor og stimulere til økt næringsvekst gjennom offentlige anskaffelser. I 2021 ble det slått fast at Norge taper på manglende IKT-kompetanse.¹ I flere tilfeller kan kompetansen eksistere, men problemet er i stedet å koble innehaverne av kompetansen og etterspørerne i næringslivet. Ungdom i dag besitter sterk IKT-kompetanse, opparbeidet gjennom programmering og gaming, som kan være en del av løsningen på det økende behovet for digital kompetanse i næringslivet.

DATADELING VED OFFENTLIGE ANBUD

Det kan være krevende for virksomheter å se verdien av egne data. Det er også tilfeller der data i seg selv ikke er verdifullt, med mindre man kobler ulike datasett for på den måten å skape ny innsikt. I slike tilfeller kan datadeling være spesielt verdifullt. Ideen om at man ønsker å konkurrere om tolkningen av data, og ikke dataene i seg selv, var blant annet motivasjonen for etableringen av oljebransjens deling av lededata i Diskos. En slik tilnærming kan være hensiktsmessig for både flere datatyper og sektorer.

Det burde stilles krav til datagenererende utstyr innenfor fornuftige sikkerhets- og kostnadsvurderinger i offentlige anbud. Genererte data burde også gjøres tilgjengelige gjennom åpne API-er fortløpende. I tilfeller der dataene er tett tilknyttet virksomhetens resultat, kan det aksepteres at de publiseres i etterkant av prosjektets levetid. Forslagsstillerne ønsker ikke å pålegge bedrifter å dele data som svekker konkurransevnen de-

1. Samfunnsøkonomisk analyse (2021): Norges behov for IKT-kompetanse i dag og framover

res, men mener det offentlige bør tilrettelegge for at private aktører kan bruke offentlig, digital infrastruktur til deling av data av spesiell samfunnsinteresse. Samtidig kan noen former for data ha såpass stor samfunnsverdi både innad og på tvers av sektorer at de burde pålegges delt, uavhengig av hvorvidt bedriften selv tjener på det eller ønsker det.

CYBERSIKKERHET

Cybersikkerhet er ofte både forutsetningen og hinderet for at små og store bedrifter tar i bruk data. Personvern, forbrukervern, likebehandling og ikke-diskriminering er viktige norske samfunnsverdier som også må gjelde i dataøkonomien. Den digitale utviklingen løfter frem mange utfordringer og nye problemstillinger når det gjelder sikkerhet, personvern og konkurransepolitikk. Ifølge Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) opplevde norske virksomheter en tredobling i alvorlige dataangrep fra 2019 til 2020. Å beskytte seg mot cyberangrep krever sikkerhetskompetanse som kan være vanskelig å få tak i. Parallelt med et kompetanseløft innenfor IKT er det også behov for konkrete veiledninger i hvordan virksomheter kan beskytte seg mot systemsårbarheter, spesielt ved datadeling. Det er også behov for å tilpasse nasjonal strategi for digital sikkerhet til nye sikkerhetsutfordringer.

TEKNOLOGIOPPDATERT LOVVERK

Teknologien har kommet langt, men lovverket henger etter. Et oppdatert og digitaliseringsvennlig regelverk er viktig for at Norge skal lykkes i dataøkonomien. Fordi utviklingen av ny teknologi og kunstig intelligens skjer så raskt, må man være på vakt mot juridiske og regulatoriske utfordringer som hindrer forsvarlig bruk og deling av data. Politikken må legge til rette for at privat sektor får de rammebetingelsene som trengs for å innovere og investere i Norge, blant annet ved å legge til rette for innhenting og deling av data. Norge må ha et lovverk som henger med i den teknologiske utviklingen. I tillegg til at juridiske og regulatoriske utfordringer som oppstår ved bruk av ny teknologi, skal avklares hurtig, burde det også aktivt identifiseres områder der lovverk begrenser verdien av ny teknologi.

GEODATA

Digitale geografiske data er blant de viktigste dataene på tvers av sektorer, bransjer og virksomheter. Klimakrisen og flere naturkatastrofer øker behovet for geodata, både for å langtidsplanlegge og klimatilpasse ulike tiltak, for eksempel hvor man kan og ikke kan bygge bygninger og veier. Geodata gir oss mulighet til å utarbeide digitale tvillinger som også er natur- og klimatil-

passet. Oppdaterte geografiske data gir også mulighet til å varsle mer målrettet om ulike farer før de oppstår. Ved å utvikle Kartverket fra å være en kartleverandør og eier av matrikkelen til å bli en muliggjører av digitale tvillinger og digital sanntidsinfrastruktur kan Norge være et foregangsland for offentlig-privat samarbeid om nye digitale tjenester.

EUROPEISK SAMARBEID

EU er en foregangsaktør på datadrevet innovasjon, og har i sin Digital Single Market Strategy (DSM) tatt initiativ til å samle de ulike medlemslandenes datamarke- der i en felleseuropeisk dataøkonomi som muliggjør fri flyt av data internt i EU.¹ Programmet for et digitalt Europa (DIGITAL) er EUs nye investerings- og kapasitetsbyggingsprogram for digital omstilling og bruk av innovative digitale teknologier i samfunnet og næringslivet. Det er strategisk viktig at Norge deltar i DIGITAL, fordi programmet bygger europeisk digital suverenitet i konkurransen med Kina og USA. Det er også avgjørende for å styrke norsk næringsliv og bidra til fremtidige arbeidsplasser.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber regjeringen fremlegge en status for Stortinget som indikerer i hvilken grad prinsippene for deling og bruk av data fremsatt i Meld. St. 22 (2020–2021) Data som ressurs er implementert i offentlig og privat sektor.
2. Stortinget ber regjeringen igangsette etableringen av en havdatabank som et offentlig-privat samarbeid mellom etablerte aktører som er i gang med datadelingsplattformer for havspesifikke data. Plattformen skal kunne sikre deling av havdata i SMB-segmentet og industrien.
3. Stortinget ber regjeringen sørge for at offentlige virksomheter støtter opp om aktiviteter i Digital Norway og andre næringslivsarenaer der det samarbeides om kompetanseheving på digitalisering og datadeling.
4. Stortinget ber regjeringen etablere arenaer der næringslivet selv får anledning til å komme med råd og anbefalinger om hvilke data som bør prioriteres for datadeling.
5. Stortinget ber regjeringen sikre at det utdannes flere kvalifiserte teknologer.

1. Eurostat (ec.europa.eu): What is the Digital Single Market about?

6. Stortinget ber regjeringen utvide antall studieplaser for videreutdanning innen IKT.
7. Stortinget ber regjeringen sørge for at kunnskap om kunstig intelligens og tingenes internett integreres i flere utdanninger.
8. Stortinget ber regjeringen sørge for økt digitaliseringskompetanse blant offentlige aktører, slik at økt bruk av innovative anskaffelser kan bli et viktig virkemiddel for næringsvekst.
9. Stortinget ber regjeringen stille krav om at data gjøres tilgjengelig ved inngåelse av offentlige kontrakter, der det vurderes hensiktsmessig.
10. Stortinget ber regjeringen vurdere hvilke typer data som har såpass stor samfunnsmessig verdi at myndighetene bør pålegge datadeling.
11. Stortinget ber regjeringen la utviklingen i nødnettet bli et foregangsområde for hvordan 5G-teknologi kan muliggjøre tjenester og kommunikasjonsløsninger, slik som bruk av fjernoperasjoner via nett.
12. Stortinget ber regjeringen etablere en veileder for offentlige og private virksomheter med fokus på cybersikkerhet og personvern i forbindelse med deling av data gjennom åpne API.
13. Stortinget ber regjeringen revidere nasjonal strategi for digital sikkerhet.
14. Stortinget ber regjeringen etablere et digitaliseringspanel bestående av næringslivaktører som løpende identifiserer behovet for lovendringer i den hensikt å realisere teknologipotensialet og øke innovasjonsgraden i norske virksomheter.
15. Stortinget ber regjeringen legge til rette for regulatoriske sandkasser der bedrifter og myndigheter får mulighet til å teste ut nye teknologier og tjenester med manglende regulering, der lovverket trenger mer utprøving og eksperimentering før det endres helhetlig.
16. Stortinget ber regjeringen sørge for at Kartverket blir en offentlig dataleverandør som muliggjør utvikling av digitale tvillinger og fremtidsrettede tjenester innenfor blant annet transportsektoren.
17. Stortinget ber regjeringen sikre norsk deltakelse i felleseuropeiske digitale satsinger gjennom nasjonale mobiliseringsmidler.
18. Stortinget ber regjeringen legge til rette for programmer som kobler den digitale kompetansen hos ungdom som driver med gaming og programmering med det økende behovet for digital kompetanse i næringslivet.

20. desember 2022

Linda Hofstad Helleland

Nikolai Astrup

Anne Kristine Linnestad

Heidi Nordby Lunde

